

Offensivspecial: Tyska revolutionen 1918-19

Innehåll

1918-23: Epokgörande klasstrider i Tyskland	1
November 1918: Kejsardömet störtas	3
På tröskeln till 1919: Hotet från kontrarevolutionen växer	9

1918-23: Epokgörande klasstrider i Tyskland

Den tyska revolutionen 1918 inleddes nästan på ettårsdagen av den socialistiska oktoberrevolutionen i Ryssland. Till skillnad från Ryssland 1917 genomfördes den tyska revolutionen i ett industrialiserat land med dåtidens starkaste arbetarrörelse.

Den tyska kapitalistklassen var visserligen betydligt mäktigare än den ryska, men på bara några dagar lyckades arbetarna störta den gamla ordningen och tvinga kejsaren att gå i landsflykt.

Förutsättningarna fanns för att händelserna i november 1918 skulle kunna bli inledningen till en segerrik socialistisk revolution i Tyskland, vilket framgår med all tydlighet i denna Offensivspecial som skrivits av Katja Raetz.

När nyheten kom om att kejsaren flytt och arbetar- och soldatråd tagit makten i stora delar av Tyskland möttes det av enorm entusiasm av världens arbetare.

I Sverige blev novemberrevolutionen inledningen till ett nytt uppsving i arbetarkampen.

Tidigare under året hade nederlaget i den finländska revolutionen på våren 1918 och den efterföljande vita terrorn lagt en förlamande hand över kampen i Sverige.

Men stämningarna förändrades snabbt i november när rapporterna började strömma in om vad som hände i Tyskland.

”Dödslockorna ringa över den kapitalistiska världen”, förkunnade vänstersocialdemokraterna, som senare bytte namn till Sveriges kommunistiska parti (skp).

Samhällets toppar var djupt oroade av stämningarna i landet och den svenska kungen var övertygad om att han skulle gå samma öde till mötes som kejsaren i Tyskland.

Den härskande klassen och staten kunde inte längre lita på militären. Enligt polismästaren i Stockholm kunde staten inte mobilisera några ”pålitliga trupper i Stockholmsområdet” och ministrar beskrev stämningen ute på förbanden som ”revolutionär”.

”**Sverige har aldrig** sedan arbetarrörelsens barndom stått så nära en revolution som i mitten av december 1918”, vittnade Gustav Möller, socialdemokratisk minister under 1920- och 30-talet, i sina memoarer.

Den svekfulla kompromiss som socialdemokraterna slöt i rösträttsfrågan i december 1918 elektrificerade stämningarna ytterligare.

Även många socialdemokrater betecknade uppgörelsen – som bland annat höjde rösträttsåldern och som innebar att Sverige blev det sista land i Norden som införde allmän och lika rösträtt för kvinnor och män – ”ett skammens dokument”.

Förutsättningarna fanns för de nya vänstersocialdemokraterna, som vanligen benämndes som vänstersocialisterna, att samla oppositionen och inleda en kamp om makten. Tyvärr var partiet oförmöget att ta de djärva initiativ som krävdes: att sätta ett datum för en storstrejk för att ge

kraft åt kravet på allmän och lika rösträtt, omedelbar sänkning av arbetstiden (8-timmars arbetsdag) och republik. På så sätt hade partiet kunnat ge ledning till alla besvikna samt ett konkret innehåll till parollen ”Fram för den socialistiska republiken”.

När inga initiativ kom började stämningarna ändras.

Inte minst kontrarevolutionens framryckning i Tyskland i januari 1919 bidrog till detta. Med direkt stöd från den svenska socialdemokratin och LO-toppen kunde kapitalismen och monarkin leva vidare efter vintern 1918.

I Tyskland var det en socialdemokratisk regering som krossade de i huvudsak socialdemokratiska arbetarnas revolutionära uppror.

”Jag hatar revolutionen som synden”, erkände socialdemokraten Friedrich Ebert som blivit rikskansler (regeringschef) i november 1918 och som året därpå blev Tysklands förste president.

Den tyska kapitalistklassen, som förlorat styrka, självförtroende och auktoritet hade inget annat val än att söka skydd hos socialdemokratins ledning.

Novemberrevolutionen förde socialdemokraterna till makten, som bildade regering efter att kejsaren flytt och den gamla statsmakten rasat samman.

Arbetarna och soldaterna gav makten till socialdemokraterna i hopp om att partiet skulle driva revolutionen framåt och göra som i Ryssland oktober 1917.

Massorna hade ännu inte sett igenom socialdemokratin, trots sveket 1914 och Andra Internationalens kollaps.

Även i början av den ryska revolutionen, efter att tsaren störtats i februari 1917, kunde socialdemokraterna (mensjeviker) och socialistrevolutionärer (som bara var socialister och revolutionärer till namnet) inkassera stort stöd bland arbetare och fattiga på landsbygden.

Det läge som uppstod i Ryssland efter februari 1917 hade vissa likheter med situationen i Tyskland i november 1918.

Men det fanns skillnader. En var att händelseförloppet i Tyskland 1918 var exempelvis både snabbare och mer dramatiskt än i Ryssland efter februarirevolutionen. Mycket snabbt kom allt att ställas på sin spets.

En annan och avgörande skillnad var att det i Ryssland vid revolutionsutbrottet 1917 fanns ett verkligt revolutionärt parti – bolsjevikpartiet under Lenins och Trotskijns ledning – med förankring, särskilt bland yngre arbetare.

Under de revolutionära händelsernas gång och i ljuset av de provisoriska regeringarnas svek kunde bolsjevikerna vinna majoritet.

Men ett sådant parti fanns inte i Tyskland 1918-19, det öppnade vägen för kontrarevolutionen.

I spetsen för kontrarevolutionen stod socialdemokrater som med stöd av frikårer och väpnade miliser krossade arbetarnas kamp och hopp om en bättre framtid. Efter detta gick många av frikårearnas soldater i tjänst hos Hitler och nazisterna.

Men historien tog inte slut 1919, de tyska arbetarna reste sig igen och kunde vid flera tillfällen ha tagit makten.

Efter att det nybildade kommunistpartiet (KPD) 1920 vunnit över en majoritet av medlemmarna i USPD (de oberoende socialdemokraternas parti), hade KPD blivit en masskraft.

År 1923 hade kommunistpartiet stöd av en majoritet och kunde ha tagit makten i den revolutionära kris som uppstod hösten samma år. Men fick rådet av Komintern (kommunistiska internationalen) att avvakta, ett ödesdigert råd som Trotskij var emot (Lenins sjukdom för-

hindrade honom att delta i diskussionerna med KPD). Läs mer i Trotskijs Lärdomar av oktober (Offensiv nr 758, 19 juli 2007).

Misslyckandet 1923 markerade slutet på den revolution som inleddes i november 1918.

Ett socialistiskt genombrott i Tyskland 1918-23 hade i grunden förändrat världshistoriens förlopp.

Mot den bakgrunden blir det extra viktigt att läsa, diskutera och utvärdera den tyska revolutionen.

Offensivs redaktion

November 1918: Kejsardömet störtas

För 90 år sedan tog arbetarna i Tyskland makten i sina händer. Gnistan som tände revolutionen var när matroserna (sjömän) i Kiel, under första världskrigets sista dagar, vägrade lyda befälens order utan istället gjorde uppror, den 4 november 1918. Matrosernas uppror ledde till att arbetar- och sjömansråd tog makten i staden. Från Kiel spred sig upproret från stad till stad. Över hela Tyskland bildades arbetarråd och den 9 november nådde revolutionen Berlin.

Det var inledningen till den tyska revolutionen som i sin tur hade inspirerats av den ryska revolutionen 1917.

Den ryska revolutionen innebar början till slutet på det första världskriget 1914-18 och inledningen till en revolutionär våg i hela Europa.

Inom en vecka i november 1918 förvandlades Tyskland från militärdiktatur till rådsrepublik. Idag vet vi att revolutionen inte ledde till socialismens genombrott i Tyskland. Men hur kunde kontrarevolutionen segra i ett land som hade den tidens starkaste arbetarrörelse? Var den tyska revolutionen 1918-23 dömd på förhand och därmed Hitlers triumf 1933 oundviklig? Detta är frågor som är lika brännande idag som förr. Inte minst mot bakgrund av att kapitalismens nuvarande kris på nytt sätter socialismen på dagordningen.

För att finna svaren på dessa frågor måste man gå tillbaka till tiden innan november 1918 och syna det parti som hade den starkaste ställningen inom arbetarklassen – Sozialdemokratische Partei Deutschland (SPD), det tyska socialdemokratiska partiet.

SPD hade grundats redan 1875 och partiet var också en av grundarna av den socialistiska internationalen (Andra Internationalen) 1889. Till skillnad från idag betydde socialdemokraterna på den tiden detsamma som socialisterna. Formellt stod socialdemokraterna på marxismens grund och även Lenin och bolsjevikerna kallade sig socialdemokrater fram till 1917. (Det var först i april 1917 – efter socialdemokratins internationella kollaps och svek under kriget – som Lenin menade att man måste byta namn och kalla sig kommunister).

I den Andra Internationalen sågs det tyska partiet som ett föredöme och en garant för att socialdemokratin stod fast vid marxismens revolutionära ideal. När första världskriget bröt ut 1914 och den tyska socialdemokratin tillsammans med de flesta andra socialdemokratiska partier – med undantag för bolsjevikerna och det serbiska socialdemokratiska partiet – slöt upp bakom krigshetsarna kollapsade den Andra Internationalen.

När det socialdemokratiska partiet bildades i Tyskland var det i en tid av hårda motsättningar. Till skillnad från den franska borgarklassen hade den tyska borgarklassen varit oförmögen att genomföra den borgerliga revolutionen till seger. Revolutionen 1848 slutade i att den tyska borgarklassen hellre kompromissade med jord-ägarna än rensade ut det som fanns kvar av den feodala ordningen. Kompromissen var en följd av att borgarna fruktade

arbetarna och de fattiga massorna. Det i sin tur medförde att Tyskland blev ett kapitalistiskt land med många halvfeodala politiska strukturer.

Tyskland jagade efter kolonier och marknader, samtidigt som man fortfarande var ett kejsarrike bestående av små stater med egna parlament, lagar och härskare. Det fanns ett riksparlament och en rikskansler, men knappt några demokratiska rättigheter. Parlamentet valdes efter en tregradig skala, där adelns röster vägde tyngst och det var kejsaren som tillsatte rikskanslern.

Fram till år 1890 var det socialdemokratiska partiet förbjudet enligt den ökända ”socialistlagen”. Förbudet omfattade också partiets skrifter och tidningar.

Detta var socialdemokratins mest radikala epok, August Bebel och Karl Kautsky var två av partiets mest kända företrädare. Efter att socialistlagen slopades kom fokus mer och mer att ligga på kamp för reformer och att ta mandat i riksdagen. Revolutionen sågs som något som kommer att inträffa, men inte något man aktivt måste sträva efter och förbereda partiet och arbetarklassen på. Vid sekelskiftet ansåg en av partiets ledare, Eduard Bernstein, att det nu var dags för en revidering av marxismens grundsats. Hans idéer kom att kallas revisionismen, idag skulle vi säga reformism. Bernstein ansåg att kapitalismen hade kommit in i en fredlig och stabil fas med betydande och ständiga förbättringar för arbetarklassen. Genom gradvisa reformer kunde samhället i grunden förändras påstod Bernstein. Från det drog han slutsatsen att arbetarrörelsen inte längre behövde socialismen som mål. ”Slutmålet, vad det än månne vara, betyder ingenting för mig. Rörelsen betyder allt”, är det ökända citat som sammanfattar hans position.

I debatten mot Bernsteins revisionism spelade Rosa Luxemburg en viktig roll. Hon föddes den 5 mars 1871 i Warszawa i Polen, som då hörde till tsarens Ryssland. Redan som elev blev hon aktiv i politiska cirklar. När den tsaristiska polisen krossade gruppen, flydde hon till Schweiz. Hon hjälpte till att bygga upp det socialdemokratiska partiet i Polen och blev vid grundandet 1894 en av dess talespersoner. 1897 flyttade hon till Tyskland där hon framförallt blev verksam bland polska arbetare.

Året 1898 deltog hon på SPD-kongressen som expert på polska förhållanden. I debatten om Bernsteins revision av marxism stod hon på samma sida som Bebel och Kautsky. Med sin skrift ”Sociala reformer eller revolution” förklarar hon att ”kampen för sociala reformer är dess [socialdemokratins] medel, den sociala omvälvningen däremot dess mål”. På kongressen vann socialisterna formellt kampen mot revisionismen. Socialism och revolution bibehölls i partiets program. Men reformismen – föreställningen att steg för steg genom reformer kunna förbättra samhället tills man någon gång kommer till socialism – växte sig trots detta stark inom partiet.

Kapitalistklassens kapitulation i revolutionen 1848 hade också fört med sig att det inte fanns något starkt borgerligt parti i Tyskland. Många radikala borgare gick med i SPD kring sekelskiftet och en byråkratisering av arbetarrörelsen började göra sig gällande. Inte minst inom fackföreningarna var byråkratiseringstendenserna tydliga och facktopparna blev allt mer konservativa. 1904 fick partistyrelsen rätten att tillsätta ombudsmän på alla nivåer i partiet. De tjänade 2 000 mark, dubbelt så mycket som en arbetare. Fackliga funktionärer kunde till och med tjäna 5 000-6 000 mark.

Ändå hade SPD och fackföreningarna vid den tiden inte byråkratiserats till dagens nivå. SPD och DGB (tyska LO) var trots allt kämpande organisationer. De hade lett framgångsrika kampanjer som till exempel för kortare arbetstid och för förbättrade reallöner.

Fram till 1913 växte SPD till en miljon medlemmar och var därmed det största partiet i hela Andra Internationalen. Fackföreningarna hade 2,5 miljoner medlemmar. SPD gav ut 90 dagstidningar med 1,4 miljoner prenumeranter och 3 500 anställda.

Året 1910 tilltog klasskampen i Tyskland. 100 000 människor demonstrerade mot den tregradiga rösträtten. Många SPD-partiföreningar och distrikt krävde att generalstrejk skulle utlysas. Men ledningen från SPD och DGB stoppade rörelsen. SPD-tidningen vägrade att trycka en artikel från Rosa Luxemburg som förespråkade generalstrejk. Hon blev i stället offentligt kritiserad av Kautsky. Under de följande åren blev det parlamentariska arbetet allt inom partiet, ständigt upprepades argumentet att man inte skulle göra något som kunde riskera platserna i parlamentet.

Rosa Luxemburg fortsatte sin kamp mot reformismen. Hon var mer klar än andra ledare om hotet från faran med reformism för socialistiska organisationer. Men hon förstod inte behovet av att organisera en marxistisk riktning inom SPD för att skapa en ny revolutionär ledning. Även bolsjevikerna var fortfarande med i den Andra Internationalen. Men samtidigt byggde bolsjevikerna sin egen organisation med egna strukturer, program och medlemskap. Luxemburg trodde att de socialdemokratiska arbetarna i en revolutionär situation skulle utveckla så mycket press på ledningen att den helt enkelt skulle tryckas åt sidan. Framförallt ägnade hon sig åt agitation mot militarism, krig och nationalism. Tidigt blev Leo Jogisches hennes närmaste medarbetare och livskamrat.

Andra som Rosa Luxemburg var politiskt nära var Clara Zetkin och Karl Liebknecht. Den sistnämnde var kanske den mest kände socialisten när revolutionen bröt ut i november 1918.

Karl Liebknecht var en av grundarna av den socialistiska ungdomsrörelsen. 1907 blev han ordförande för socialistiska ungdomsinternationalen men fängslades direkt efter det för högförräderi. I fängelset blev han 1912 invald i riksdagen, tillsammans med 110 andra SPD-ledamöter. SPD blev då för första gången riksdagens största parti.

Den 29 till 30 juli 1914 reste SPD-ordföranden Friedrich Ebert med partikassan till Schweiz till ett möte med Andra Internationalens internationella byrå. Här försäkrade ledarna för de socialdemokratiska partierna varandra att kämpa mot militarism och det hotande kriget.

Under de efterföljande dagarna hölls stora demonstrationer i Tyskland mot kriget, med mellan 20 000-30 000 deltagare.

Men när kriget kom fanns inga principer kvar: med 96 mot 14 röster beslöt SPD:s riksdagsgrupp att bevilja krigskrediterna.

Den 4 augusti 1914 röstade hela riksdagen för krediterna, även Karl Liebknecht böjde sig för majoriteten i riksdagsgruppen. Först vid nästa omröstning om vidare krediter i december röstade Liebknecht som enda ledamot emot och blev därmed i hela Tyskland och även internationellt känd som principfast socialist. Senare (1916) röstade ytterligare en SPD-riksdagsman, Otto Rühle, emot krigskrediter.

Även i resten av Europa gick de socialdemokratiska partierna med i den nationalistiska yran och stödde ”sin” borgerliga sida i kriget.

I Sverige, som stod utanför kriget, slöt den socialdemokratiska partiledningen ”borgfred” med borgarna, det vill säga avbröt all kritik av högerpolitik och militarism. För Lenin blev det tydligt att detta var slutet för den Andra Internationalen, att efter kriget samarbeta med samma partier som hade förrätt arbetarklassen såg han som en omöjlighet.

I Tyskland bildade Luxemburg och Liebknecht med en liten krets kamrater gruppen ”Internationale”, mera känd under sitt senare namn Spartakus. Luxemburg hade skickat ut telegram till 300 SPD-medlemmar utanför Berlin om att bygga en opposition till kriget och

militarism. Bara en, Clara Zetkin, ledare för den socialdemokratiska kvinnoorganisationen, svarade.

Spartakusgruppen var en liten krets medlemmar som satsade på att bedriva politisk propaganda mot kriget och för internationalism, men de saknade någon större förankring på arbetsplatserna.

Våren 1915 utgav de en ny tidning, Internationalen, som förbjöds direkt efter första numret.

År 1916 höll Spartakus en konferens som visade på växande inflytande, framförallt medlemmar från socialistisk ungdom slöt upp bakom Spartakus. Men trots en fundamental opposition mot SPD:s politik bröt Spartakus inte med socialdemokratin för att bygga ett eget parti utan stannade organisatoriskt som ett nätverk av radikala socialister.

Den 1 maj 1916 organiserade Spartakusgruppen en antikrigsdemonstration och på den arresterades Karl Liebknecht.

På dagen när domen mot honom tillkännagavs – han dömdes till två och ett halv års hårt straffarbete – gick 55 000 arbetare i strejk, organiserade av gruppen Revolutionäre Obleute. Flera hundra av de som deltog arresterades, inklusive Rosa Luxemburg. Hon sattes i skyddshäkte, som innebar fängelse utan rättegång, och blev fri först under den tyska revolutionen 2,5 år senare.

Repressionen under kriget gjorde att varken Liebknecht eller Luxemburg – de två viktigaste ledarna för den tyska vänstern – kunde delta på konferensen för socialdemokratiska motståndare till kriget i schweiziska Zimmerwald i september 1915. Lenin samlade där Zimmerwald-vänstern för att lägga grunden för en ny international.

Revolutionäre Obleute var revolutionära förtroendemän till skillnad från fackets officiella förtroendemän, en grupp radikala fackföreningsmedlemmar framförallt inom metallindustrin som hade tagit avstånd från den reformistiska fackledningen. De var organiserade i fabriker huvudsakligen i Berlin, som vid den tiden var Europas största industristad, och den ledande kraften bland aktiva arbetare.

Revolutionäre Obleute organiserade politiska strejker under kriget och trots att regeringen erbjöd 3 000 riksmark för gripandet av dess ledare blev de aldrig förrådda.

Under hela kriget var strejkerna flest i Berlin och antalet strejkande ökade från 38 000 år 1915 till 220 000 under 1917. Obleute-gruppen bestod av militanta och politiskt radikala kämpar men saknade Rosa Luxemburgs politiska analys av situationen och utvecklade aldrig ett program för att utmana reformismen inom facket. I stället koncentrerade gruppen sig på gräsrotsarbete i fabriker.

Stämningen bland arbetarna i Tyskland vändes mer och mer mot kriget, bort från den nationalistiska våg som fanns 1914. Livssituationen blev värre och värre, särskilt på vintrarna. I Leipzig genomfördes i början av 1917 en serie av demonstrationer där kvinnor krävde bröd. Den ryska revolutionen 1917 hade en avgörande påverkan på situationen i Tyskland.

Polisen arresterade den 13 april 1917 Richard Müller, ledare för Obleute och trodde sig därmed förhindra en planerad antikrigsstrejk. Men resultatet blev det motsatta. En strejkvåg bröt ut bland ammunitionsarbetarna, i Berlin till exempel strejkade 200 000.

I Leipzig bildades den 16 april det första arbetarrådet. Men det fanns inget program för hur man skulle fortsätta, samtidigt som statens förtryckarapparat fortfarande var stark och intakt.

Undantagstillstånd utlystes för fabriker, strejkledare arresterades och strejken bröts bara några dagar senare. Men inte särskilt länge och i januari 1918 gick en halv miljon arbetare i Berlin i strejk. Det bildades arbetarråd i hela staden. Men även nu visade sig Obleute-gruppens bristande politiska förmåga att leda en framgångsrik kamp och strejken stoppades

med hjälp av SPD-högern. Många strejkledare arresterades och en av tio arbetare i Berlin skickades till fronten.

När kriget fortsatte utan att slutet kunde synas började en oppositionell stämning mot krigspolitikerna att växa även inom bredare socialdemokratiska skikt. Denna vänsters ledare hade accepterat kriget 1914 och hade inte heller avsikten att bilda ett eget parti.

Det var istället högerledningen som uteslöt alla oppositionella i början av 1917. Strax innan aprilstrejken 1917 bildades det oberoende socialdemokratiska partiet (USPD). På grund av kriget hade SPD förlorat många medlemmar. Ungefär hälften av SPD:s 210 000 medlemmar gick med till USPD, i Berlin var det till och med en majoritet som gick med i det nya partiet.

Men USPD var långt ifrån något revolutionärt socialistiskt parti med ett klart program. Bland medlemmarna fanns både Bernstein och Kautsky precis som gruppen Spartakus kring Luxemburg.

Under kriget hade den tyska arméledningen – ”Oberste Heeresleitung” – i princip tagit över regeringen. Kejsaren och rikskanslern hade knappt längre något inflytande.

Tyskland var därmed de facto en militärdiktatur. När arméledningen kände att de inte kunde vinna kriget överlämnade de makten till politikerna för att de skulle begära fredsförhandlingar. Generalerna trodde att de sedan skulle kunna ta makten igen med hjälp av den så kallade ”dolk-stötslegenden” – att det är fega politiker som har ansvaret för krigsnederlaget och inte armén.

I oktober 1918 fick Tyskland en regering ledd av socialdemokrater. Karl Liebknecht frigavs, men inte Rosa Luxemburg.

Liebknecht blev mottagen av 20 000 demonstranter. SPD-ledningen hoppades att detta skulle ge regeringen popularitet. Målet var att leda den upproriska stämningen i lugna banor. Men då hade de kalkylerat fel. Efter startskottet från sjömännen i Kiel den 4 november ramlade det gamla tyska kejsarriket ihop inom bara några dagar.

Karl Liebknecht hade när han frigavs blivit invald i Obleute-gruppens styrelse. Han uppmanade direkt efter sitt frigivande till uppror i Berlin men fick inget gehör, varken i USPD eller bland Obleute. De sistnämnda bestämde sig slutligen för ett uppror den 11 november, men när planerna blev kända för polisen ändrades datum till den 9 november.

Paradoxalt fanns det tre olika upprop till revolution den 9 november, från Obleute, Liebknecht och en grupp USPD-medlemmar. Den dagen blev till en massmobilisering i Berlin där i våg efter våg fler och fler arbetare och soldater drogs in.

Det tyska rikets sammanbrott var med seger i Berlin ett faktum.

”Det var en fridsam revolution. Inga lynchmobbar, inga revolutionstribunaler, ingen människa blev arresterad. Man rev bort officerarnas kokarder (tygmärken) och gradbeteckningar – det var allt. Men den segerrika massan har inte mycket till godo för att den är fridsam; de besegrade herrarna förlåter den inte dess seger” (Sebastian Haffner: *Den tyska revolutionen 1918/19*).

Snart skulle kontrarevolutionen slå tillbaka med blod. Men just den 9 november var styrkan på arbetarnas sida. Det blev klart för härskarna att revolutionen inte enkelt kunde stoppas med våld. Kejsaren flydde till Nederländerna och rikskansler blev socialdemokraten Friedrich Ebert. Han accepterade utnämningen med försäkran: ”Jag hatar revolutionen som dödssynden”. Samtidigt utlystes Tyskland som republik, dels av SPD-mannen Philipp Scheidemann, dels som en socialistisk rådsrepublik av Karl Liebknecht.

Valen till arbetar- och soldatråden skedde oftast inte som ordnade val utan genom att vissa föreslogs. Oftast var det fackliga funktionärer från SPD som valdes. Många radikala, med-

vetna arbetare från strejkerna under kriget var inte på plats på grund av militärtjänstgöring. Politiskt oerfarna arbetare satte fortfarande sitt hopp till SPD och såg partiet som sin ledning. Detta var ännu mera fallet för soldaterna. Revolutionen riktade sig inte heller mot den socialdemokratiska regeringen utan mot militären och kejsaren.

Många trodde att revolutionen hade vunnit en slutlig seger och entusiasmen spelade socialdemokraterna i händerna.

Även i Berlin med sin starka tradition av arbetarkamp blev det tydligt att arbetarna saknade en ledning som likt bolsjevikerna hade förankring i arbetarklassen och samtidigt ett klart socialistiskt program.

Varken Spartakus eller Obleute kunde spela denna roll. Val till verkställande utskottet till arbetar- och soldatråden samt en provisorisk regering planerades till eftermiddagen den 10 november. Socialdemokraterna använde förmiddagen att bearbeta soldaterna i sitt intresse. Spartakusgruppen förberedde under tiden ett flygblad med uppmaning att inte rösta på regerings-socialister eller dem som var beredda att ingå en koalition med dem.

3 000 personer som hade röstats fram som delegater i fabriker och bland soldater träffades den dagen (10 november). Den provisoriska regeringen bildades av tre representanter från SPD och tre från USPD, bland de senare även en från Obleute. Ett tecken för hur förankrad tanken på revolutionen var bland massorna är att regeringsledamöterna kände sig tvungna att beteckna sig som folkkommissarier, i likhet med de ryska, och inte som ministrar. I efterhand kan det ses som ett försök från socialdemokraterna att dölja att dess enda målsättning var att återställa lugn och ordning. I arbetarrådens verkställande utskott fick SPD en majoritet med tre mot en. Men trots detta kunde de till skillnad från regeringen inte enkelt styra över arbetarråden eftersom de stod under direkt kontroll av arbetarna som krävde förbättringar.

Arbetarråden hade makten i fabrikerna men tvekade att ta över den politiska makten. Den provisoriska regeringen hade politisk makt men kunde inte uträtta mycket utan stöd från arbetarråden.

Denna situation av dubbelmakt är typisk för revolutionära situationer. Så var även fallet i Ryssland efter revolutionen i februari 1917 eller exempelvis i Frankrike 1968.

I Ryssland tog Lenin upp frågan om dubbelmakt i sina aprilteser från 1917. Ledande bolsjeviker hade gett stöd till den provisoriska regeringen innan Lenin kom tillbaka från exilen. Han förklarade att denna situation inte kunde bestå, att antingen kommer militären att krossa revolutionen eller så måste sovjeterna, arbetarråden, ta makten för att säkra arbetarnas och böndernas krav på fred, bröd och jord.

Lenin förklarade också att bolsjevikerna inte bara kunde ta makten, utan partiet måste vinna majoriteten för en andra revolution.

I likhet med Lenin agiterade Rosa Luxemburg, som blivit fri den 8 november, för att all makt i Tyskland måste tas över av arbetar- och soldatråden. Men till skillnad från Lenin hade hon inget parti som kunde driva frågan utan bara en löst sammansatt grupp. Spartakusgruppens inflytande i arbetarråden var ytterst begränsat eftersom de hade få arbetarrepresentanter.

Luxemburg eller Liebknecht kunde tala inför stora arbetarförsamlingar, men inte delta på arbetarrådens första nationella kongress i december i Berlin. Delegaterna valdes i fabrikerna. Revolutionärerna i Obleute, som stod närmare USPD, förstod inte att det inte räckte med att skapa arbetarråd, att man måste gå vidare för att avskaffa kapitalismen och bygga en arbetarstat – en socialistisk demokrati.

SPD och USPD riktade helt in sig på kravet på en nationalförsamling. Det skulle betyda att ge makten tillbaka till ett borgerligt parlament.

Redan den 15 november slöts en central uppgörelse mellan fack och arbetsgivare, som innebar att endast fackföreningarna och dess representanter fick rätt att sluta avtal på arbetsplatserna. Den uppgörelsen gjordes för att försvaga arbetarrådets ställning. Dessutom började arbetarrådets passivitet i att förbättra situationen att skapa missnöje i arbetarklassen.

Situationen var kritisk för arbetarna. I Berlin dog tre av tio nyfödda inom några dagar. I slutet av november räknades antalet arbetslösa i Berlin till 19 000 personer från att ha varit närmast obefintligt under kriget och det fortsatte att stiga till 230 000 i januari 1919.

I hela Tyskland dog 800 människor per dag i januari på grund av hunger. I slutet av november gick kolarbetarna i Ruhrområdet och Schlesien i strejk, i Berlin strejkade 3 000 Daimler-arbetare.

Karaktären och innehållet på rådets möten ändrades från entusiasm till debatter mellan dem som ville kämpa och dem som ville lämna över makten till nationalförsamlingen. Men eftersom reformistiska idéer dominerade arbetarråden begränsades de radikala aktionerna till de enskilda arbetsplatserna.

Mötena på arbetsplatserna fick en ny och mer politisk karaktär. Exempelvis samlades 10 000 arbetare i december på ammunitionsfabriken DMW. Mötet började med ett tal från Liebknecht. En motion för att hotet om stängning av fabriken ska besvaras med nationalisering antogs enhälligt. Motionen för att Ebert-regeringen skulle avgå antogs med endast sju motröster.

Spartakus-gruppen och framförallt Liebknecht som individ fick allt större inflytande.

När Ebert den 6 december försökte skicka soldater från andra regioner mot arbetarråden i Berlin ledde Liebknecht motdemonstrationen med 30 000 arbetare och soldater.

Den 16 december ägde den Allmänna kongressen för Tysklands arbetar- och soldatråd rum. I Berlin skedde valen av delegater i fabrikerna och även de arbetslösa höll möten.

I många andra städer fanns inga fasta system för vilka som kunde vara delegater. Ofta skedde valet efter partitillhörighet och liknade ett borgerligt-parlamentariskt val. På det viset fanns bland de 400 delegaterna bara 179 arbetare men däremot 164 ombudsmän. SPD hade 288 delegater mot de oberoendes 90 delegater, av dem 10 från Spartakus.

Utanför demonstrerade 250 000 för arbetarråden, ledda av Liebknecht. Men inne på kongressen beslöt man att utlysa val till nationalförsamlingen, upplösa sig själv och ge makten till regeringen Ebert. Demonstrationen hade även organiserats av de revolutionära Obleute som hade dragit slutsatsen att man inte bara kan arbeta inom arbetarråden utan även behöver en egen organisation.

På tröskeln till 1919: Hotet från kontrarevolutionen växer

På tröskeln till 1919 växte kontrarevolutionen sig allt starkare. I december började de första affischerna med uppmaningen att "Döda Liebknecht" dyka upp. Till julen försökte regeringen upplösa Volksmarinedivisionen (folkets marindivision), sjömän som fanns i Berlin för att skydda revolutionen. Detta misslyckades eftersom sjömännen vägrade och skyddades av arbetare, bland dem många arbetarkvinnor och även barn. Elva sjömän dödades i kamp mot regeringslojala soldater. Det blev tydligt för regeringen att inte heller soldaterna var pålitliga.

För att krossa revolutionen behövde regeringen ett annat redskap och skapade militära frikårer – Freikorps. Detta var förband av framför allt officerare som senare skulle bli grunden för Hitlers fascistiska trupper. Det var socialdemokraten och försvarsministern Gustav Noske som byggde upp frikårerna som till sist omfattade 400 000 man.

Spartakusgruppen var fortfarande endast en löst sammansatt grupp med tusentals medlemmar som formellt tillhörde USPD. Rosa Luxemburg hade länge trott att det skulle vara möjligt att vinna över större delen av USPD för ett revolutionärt program. Men USPD-medlemmarnas svek på rådskongressen och partiets långa vägran att lämna regeringen – partiets representanter lämnade regeringen först den 29 december – gjorde fortsatt medlemskap omöjligt.

Från 30 december till 1 januari höll det kommunistiska partiet, KPD, sin grundningskongress. Rosa Luxemburg höll inledning om partiprogrammet. Störst debatt blev det i frågan om partiet skulle delta i de kommande valen till nationalförsamlingen. Luxemburg förklarade att det skulle ge möjlighet att mobilisera massorna mot regeringen. Men majoriteten röstade för en bojkott av valen och även mot ett samarbete med SPD-ledda fackföreningar. Majoriteten såg valen som oviktiga och enbart förvirrande för arbetarna. De förstod inte att målet skulle ha varit att kämpa bland arbetarna i facket för ett revolutionärt program och radikala aktioner.

Därför stod KPD de första åren isolerade från arbetarklassen, utan möjlighet att påverka händelserna.

I januari 1919 trappades terrorn upp. Nu anslöt sig även USPD till hetsen. Ett SPD-flygblad uppmanade till mord på Karl Liebknecht. Det sattes ett pris på 100 000 mark för Liebknechts och Luxemburgs gripande. Trots detta fortsatte de att arbeta hårt och vägrade lämna Berlin. Under svårigheter fortsatte de att ge ut tidningen ”Die rote Fahne”. Den 4 januari kom nästa attack från kontrarevolutionen när den radikala socialisten Eichhorn skulle lämna sin post som polischef. De revolutionära Obleute organiserade den 5 januari en väpnad demonstration. Spontant ockuperades tågstationer och de stora tidningsförlagen, inklusive den socialdemokratiska tidningen ”Vorwärts”.

Den 6 januari uppmanades arbetarna till generalstrejk av Obleute, Liebknecht och några medlemmar från USPD. I flygblad mobiliserades till kamp mot regeringen. Luxemburg kritiserade detta skarpt och visade på att situationen inte var mogen för en väpnad konfrontation.

Endast ett fåtal regementen anslöt sig till upproret. Inte ens folksmarindivisionen deltog och utanför Berlin fanns lite stöd. Dessutom saknades en klar politisk ledning; varken Obleutegruppen, som varit ledande i de här demonstrationerna, eller det nybildade KPD kunde ta rollen, medan USPD vek sig efter bara några dagar.

Samtidigt blev socialdemokraten Noske, kontrarevolutionens ”blodhund” som han betecknade sig själv, överbefälhavare.

Mellan den 9 och 12 januari tog regeringslojala trupper kontroll över Berlin i en bitter kamp från hus till hus. Trupperna hade mobiliserats med argumentet att de skulle strida mot ett spartakistiskt uppror som hotade ordningen.

Den 13 januari uppmanade Obleutegruppen arbetarna att gå tillbaka till jobbet. Samtidigt ockuperades Berlins västra delar av frikårgarnisoner.

Två dagar senare, den 15 januari, greps Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht och mördades av frikårerne.

Luxemburgs kropp kastades i Landwehrkanal och hittades först i maj. Ungefär 200 människor blev dödade i striderna i januari. Med Luxemburg förlorade KPD sin politiska ledare, med Liebknecht sin utåtriktade ledare i aktioner. Detta var ett hårt slag mot KPD och arbetarrörelsen i sin helhet men inte slutet för motståndet från arbetarklassen.

Fortfarande hade arbetarråden mycket makt i stora delar av Tyskland. SPD behöll sitt inflytande endast på grund av eftergifter till arbetarna och löftet att genomföra revolutionens mål. De flesta arbetare trodde fortfarande på att socialdemokraterna ville uppnå socialism. I valen

till nationalförsamlingen i januari fick SPD 11,5 miljoner röster jämfört med USPD:s 2,3 miljoner röster. KPD hade som bekant bojkottat valen.

Efter valet bildade SPD en regeringskoalition med borgerliga partier. På valdagen förklarade Noske att alla arbetar- och soldatråd ska upplösas. Nu började högern visa sitt rätta ansikte. Alla försök till kamp från arbetarrörelsen slogs blodigt tillbaka. Med det revolutionära Berlin krossat kunde kontrarevolutionen vända sig till andra delar av Tyskland. Frikåerna mobiliserades och skickades från stad till stad för att krossa inte bara revolutionära element utan alla former av självständig arbetarorganisering.

De följande månaderna blev därmed en tid av terror och inbördeskrig i Tyskland. Revolutionens anda var emellertid inte bruten än.

Vad som kännetecknar det första halvåret 1919 är att striderna var lokalt förankrade men det fanns ingen ledning på riksplanet som kunde samordna och organisera kampen mot frikåerna, som därför kunde ta kontrollen över städer och regioner en efter en. Men vad som också är tydligt är att frikåerna inte ensamma kunde ha vunnit inbördeskriget, också socialdemokraternas förrådiska roll för att motarbeta revolutionen inifrån var nödvändig.

Första angreppet utanför Berlin skedde mot Bremen i norra Tyskland. Här hade den revolutionära oppositionen inom SPD redan från 1914 varit stark. Vid splittringen 1917 lämnade nästan alla medlemmar SPD och gick till USPD, mycket på grund av den starka lokala ledningen av revolutionära socialister. Redan den 23 november bildades ett kommunistiskt parti – IKD som senare gick med i KPD. Vid omvalet till arbetarrådet den 6 januari 1919 fick USPD och IKD tillsammans majoritet. Den 10 januari när kampen fortfarande pågick i Berlin, tog de över makten i Bremen och förklarade staden som oberoende socialistisk rådsrepublik.

Men bara någon vecka senare började USPD vika sig under trycket från regeringens kampanj. Trots detta förblev arbetarråden intakta.

Den 28 januari skickades frikåerna mot marinbasen Wilhelmshaven utanför Bremen för att bryta sjömännens råd. Två dagar senare skickades vanliga trupper mot Bremen. Representanter för arbetarrådet försökte organisera hjälp från arbetarna i Hamburg och Leipzig men trots löfte från Hamburgs soldatråd kom den aldrig. En grupp arbetare som ville hjälpa, stoppades på vägen till Bremen genom sabotage. Bremens arbetarråd erbjöd sig att överlämna sina vapen till vanliga trupper men inte till frikåerna. Detta erbjudande ignorerades av Noske. Den tredje februari intogs Bremen under hårt motstånd, 43 frikåerister blev dödade och 28 arbetare.

Efter ockupationen hämnades frikåerna genom att döda hundratals arbetare. Men även då förblev den revolutionära stämningen intakt. I april ledde det till generalstrejk för de tillfångatagna från februari. Strejken krossades med ännu en militärinvasion och långa fängelsestraff.

Under tiden som frikåerna mobiliserades till Bremen började arbetarna i Ruhrområdet, en av Tysklands viktigaste industriregioner med gruvor och stålverk, att agera. Framförallt bland gruvarbetarna var missnöjet stort med fackledningen på grund av deras passivitet. Både den 17 december och den 13 januari hade säkerhetsstyrkor öppnat eld mot strejkande gruvarbetare. Denna säkerhetsstyrka stod under kontroll av råden och efter händelserna krävdes nyval till arbetarråden.

Den 10 januari satte arbetarna upp en kommission för att förbereda för-statligande av gruvorna.

Regeringen verkade först gå med på kraven och tillsatte en egen kommission för att utreda frågan. Senare blev tydligt att detta bara var en manöver för att förhindra en samtidig revolt i Ruhrområdet och Bremen, vilket skulle ha varit svårt att bekämpa samtidigt. Som det blev nu fick regeringen tid att ta hand om Bremen för sedan vända sig mot Ruhrområdet. Medan regeringen låtsades planera socialisering drogs frikåer i början av februari från Bremen till

Ruhrområdet och började krossa motståndet i mindre städer med många döda och mass-arresteringar.

Men motståndet fanns kvar: den 20 februari gick 183 000 arbetare i Ruhr i strejk. Dagarna innan hade väpnade arbetarförband bildats, tagit över stora delar av Ruhrområdet och effektivt stoppat frikårens framgång. Men fler trupper och frikårer drogs till området vilket tillsammans med socialdemokraternas svek inifrån gjorde att arbetarna inte kunde vinna striden.

Även för USPD-ledarna gick arbetarnas militans för långt och de började förhandla med fienden. Redan den andra dagen hade antalet strejkande minskat med närmare 30 000 och i slutet av februari var motståndet brutet.

Allt detta ägde rum samtidigt som motståndet växte i mellersta Tyskland, framförallt i Thüringen. Missnöjet härskade, speciellt i kolgruvorna vad gällde gruvarbetarrådets makt och socialisering av gruvorna.

Den 23 februari kunde regeringen inte längre bromsa kampen med hjälp av förhandlingar.

En konferens av arbetarråden från Erfurt och Halle-Merseberg, som representerade gruvarbetare, kemiarbetare, arbetare i elektroindustrin och järnvägsarbetare, beslutade om generalstrejk för mellersta Tyskland.

Strejken lamslog industrin i området och bröt alla tågförbindelser från Berlin söderut. Medlemmarna från nationalförsamlingen som hade flytt från det oroliga Berlin till Weimar i Thüringen satt fast.

Redan innan strejken hade Noske skickat frikårstrupper från Berlin till deras skydd. Men dessa trupper kunde inte ensamma bryta strejken. Det krävdes återigen att socialdemokraterna agerade. SPD publicerade ett flygblad med radikala krav för arbetarkontroll inom industrin.

Samtidigt varnade de för terrorister som bekämpade nationalförsamlingen och förstörde revolutionens framgångar. Detta splittrade arbetarnas motstånd, en del trodde fortfarande att SPD var deras parti. Frikåren kunde marschera in i Halle där det fanns en stor kemifabrik, Tysklands största fabrik vid den tiden. Deras vanliga brutala agerande provocerade ändå motstånd med flera döda. Regeringen gjorde några ytliga eftergifter som att arbetarråden fick finnas kvar men för att samarbeta med företagen. Detta räckte för att USPD som kontrollerade arbetarråden skulle avblåsa strejken den 6 mars, bara några dagar efter att striderna i Berlin hade tagit fart igen.

I slutet av februari genomfördes nyval till arbetarråden i Berlin som gav majoritet till USPD och KPD. Redan den 27 januari strejkade arbetare i industriområdet Spandau i solidaritet med arbetarna i centrala Tyskland.

Den 4 mars utlyste arbetarrådets konferens i Berlin en generalstrejk för att återge makten till arbetarråden. Andra krav var att frige alla politiska fångar, för organisering av en arbetarmilis och upplösning av frikåren. Till skillnad från striderna i januari då bara en minoritet av arbetarna stödde kampen deltog nu ett stort antal fabriker och flera regementen, bland annat folksmarindivisionen, d v s sjömännen. Men nu hade kontrarevolutionen vuxit sig stark. Frikåren drogs ifrån mellersta Tyskland och de ockuperade de facto Berlin med 30 000 man. KPD distanserade sig i sina flygblad från kampen som de ansåg som omogen och för oorganiserad. De socialdemokratiska fackföreningsledarna tog striderna som förevändning för att i arbetarråden kräva ett slut på strejken. När de inte fick gehör drog de sig ur. Nu angrep frikåren även östra Berlin med dess arbetarstadsdelar. Brutalt bekämpades strejken som varade till den 9 mars. Alla arbetare som hittades med vapen blev skjutna. I striderna dödades även Leo Jogiches, KPD:s ordförande och Luxemburgs livslånga stridskamrat.

I slutet av mars började återigen arbetarrörelsen i Ruhrområdet ta till kamp. Utlösande var kraven på sex timmars arbetsdag i gruvorna.

Illusionerna om regeringen hade minskat avsevärt och den 27 mars infördes arbetstidsförkortningen i 32 gruvor genom att arbetarna helt enkelt lämnade arbetsplatserna två timmar tidigare.

Försöken från de socialdemokratiska facken att förhålla kravet slutade med att arbetarna bildade sin egen fackförening med en KPD-USPD-ledning.

Regeringen svarade med attacker mot gruvorna och genom att stoppa alla matleveranser till regionen.

Den 4 april replikerade arbetarna med att utlysa strejk i alla gruvor. Den 10 april har strejken vuxit till uppemot 800 000 deltagare. Men genom en kombination av eftergifter i form av sju-timmars arbetsdag, hot om fängelsestraff och att hungern sprider sig splittras kamprörelsen. När antalet strejkande sjunker intensifieras attackerna på arbetarna tills strejken blivit nedslagen.

Sist kvar att erövra var rådsrepubliken i München. Här hade revolutionen tagit en lite annorlunda utveckling.

Detta berodde mycket på Kurt Eisner, som åtminstone hade vissa föreställningar om vad som behövde göras. Eisner var dock ingen revolutionär marxist. I hans personlighet förenades djärvhet och handlingskraft med politisk förvirring. Han hade tidigare stött Bernsteins revisionism, men vridit till vänster under kriget och blivit medlem i USPD.

Den 7 november 1918 ledde han arbetarna till det regionala parlamentet och förkunnade det fria Bayern, samt slutet för monarkin och kriget.

Detta i ett Bayern som hade få industrier och där jordbruket fortfarande utgjorde en stor del av ekonomin. Det var först med ammunitionsindustrin under kriget som München, Bayerns största stad, industrialiserades.

Den nya arbetarklassen i München radikaliserades snabbt under november. Att München dessutom var en knutpunkt för hemvändande trupper gav också revolutionen många nya rekryter.

Det uppstod många arbetar- och soldatråd i Bayern i november 1918 men inte någon verklig samordning. Under sin tid vid makten försökte Eisner gå en balansgång mellan olika partier och grupper i samhället.

Han agerade som medlare mellan socialdemokraterna och arbetarråden, men förlorade allt mer inflytande till följd av växande missnöje bland arbetarna och han gick allt mer åt höger för att om möjligt blidka socialdemokraterna. I slutet av februari blir Eisner skjuten av en nazist. Bara dagarna innan hade ett centralråd för arbetarråden bildats men utan att kunna besluta om vad som borde göras.

Efter några veckor utan regering bildades en socialdemokratisk regering, som dock inte hade något inflytande.

Under påverkan av händelserna i Ungern där en arbetarrepublik hade bildats den 22 mars samlade en socialdemokratisk minister till ett möte för att diskutera grundandet av en bayersk rådsrepublik.

Alla partier, SPD, USPD och i början även KPD var för. Bara den kommunistiska ledaren Leviné, som hade kommit från Berlin för att hjälpa till i bygget av KPD, varnade för socialdemokraterna.

Hursomhelst, den 7 april utropades den bayerska rådsrepubliken, men bara till namnet och utan egentlig rådsstruktur.

Efter bara sex dagar attackerades den av republikanska säkerhetsstyrkor som fanns i München. Men arbetarna samlade sig till ett försvar av revolutionen.

Under stridernas gång bildades för första gången ett verkligt arbetarråd i München, till skillnad från de tidigare illa organiserade råden. Det nya arbetarrådet leddes av kommunisterna och arbetarna beväpnades.

Leviné gick med på detta, trots att KPD:s linje vid den tiden var att undvika för tidiga militära konfrontationer med den tyska regeringen. Mellan den 14 och den 22 april utlystes generalstrejk, banker blockerades och socialiseringen av företag påbörjades.

Men denna effektiva organisering kunde inte hjälpa att München var en isolerad stad i ett Tyskland där vid den tiden kontrarevolutionen hade segrat i alla viktiga industriområden.

I Bayerns övriga städer bedrev den socialdemokratiska regeringen propaganda mot rådsrepubliken som påstods illustrera kommunistisk anarki. I slutet av april mobiliserades 30 000 frikårssoldater mot München.

Vid den tiden hade USPD redan dragit bort sitt stöd för rådsrepubliken. Samtidigt gav den förvärrade krisen och hungern, till följd av stadens isolering, upphov till demoralisering och utmattning.

Den 1 maj marscherade frikårerna in i München. I två dagar varade de bittra striderna, de organiserade arbetarna visste att döden väntade om de togs till fånga. Efter ockupationen följde den mest hänsynslösa terrorn i inbördeskriget. Alla som ansågs vara spartakister, det var i princip hela arbetarrörelsen, kunde bli misshandlade och skjutna. Kvinnor våldtogs. Först efter några dagar upphörde mördandet och övriga öden avgjordes i domstolarna.

Leviné dömdes som de flesta till döden och sköts medan han utropade: "Leve världsrevolutionen". Efter erövrandet vände sig frikårerna till andra delar av Tyskland som Leipzig och Hamburg för att upplösa alla former av arbetarråd. Överallt gick frikårerna fram med brutalitet och framåt sommaren var den gamla ordningen återställd.

År 1919 blev för arbetarklassen ett bittert nederlag och detta inte bara i Tyskland. Nederlaget hade också katastrofala effekter i Ryssland som därmed blev internationellt isolerat. Detta kombinerat med landets industriella efterblivenhet utgjorde grunden för att stalinismen kunde växa fram under 1920-talet. Men trots förlusten var arbetarrörelsen i Tyskland inte slutligt besegrad. Arbetarklassen hade lärt sig en läxa och stödet till socialdemokraterna minskade.

KPD började vinna allt större stöd, men stod fram till oktober 1919 fortfarande utanför fackföreningarna. Den största tillväxten fick USPD. Samtidigt kunde man se en våg av nationalism, framförallt bland studenter och soldater.

Några dagar före sin död skrev Luxemburg att den socialdemokratiska regeringen bara kunde verka på grund av stödet från militären och den härskande klassen, som behövde socialdemokraterna för att kunna bekämpa revolutionen. När SPD inte längre behövs kommer militären även bekämpa Eberts regering. Det skulle senare besannas.

Året efter, den 13 mars 1920, marscherade trupper in i Berlin och proklamerade att regeringen hade störtats.

Detta försök till statskupp kallades Kappkuppen efter den konservativa byråkrat, Wolfgang Kapp, som tillsattes av militären som ny rikskansler. Men kuppöversöket stoppades genom en generalstrejk och kamp från de beväpnade arbetarna mot militären. Återigen visade arbetarklassen sin makt och återigen skulle de få betala för det.

Arbetarna saknade dock ledning och därmed förlorades möjligheten att gå vidare i kampen och ta över den politiska makten, trots de möjligheter som fanns.

Socialdemokraterna, som återkom till makten, vände sig mot de kämpande arbetarna som angreps av samma militär som genomfört kuppen. Men till sist tvingades regeringen utlysa nyval till nationalförsamlingen för att om möjligt hejda den upproriska stämningen.

Valresultatet gav ett tydligt besked om att SPD hade förlorat inflytande, partiets röstantal halverades.

Samma år, i oktober 1920, beslutade en majoritet inom USPD att lämna partiet och gå över till KPD. Minoriteten går tillbaka till SPD. KPD blir därmed i ett slag ett massparti med 450 000 medlemmar. Arbetarrörelsen kom tillbaka under de kommande åren med strejker och demonstrationer som utmynnade i en generalstrejk i oktober 1923.

KPD fick chansen att leda arbetarklassen i en revolution men tvekade och missade möjligheten. Ledningen var inte beredd att fullt ut lita på arbetarna.

Rosa Luxemburg gjorde ett ödesdigert misstag när hon inte tog initiativ till ett nytt revolutionärt socialistiskt parti när hon blev medveten om SPD-ledningens högerkurs. Att bygga ett nytt parti kräver tid. Det var en alltför övermäktig uppgift att snabbt bli en masskraft samtidigt som kontrarevolutionen avancerade 1919.

Avsaknaden av ett revolutionärt parti betalade hon, Liebknecht och tusentals andra med livet.

Revolutionsåren i Tyskland 1918 och 1919 visar på behovet av en skolad ledning med förankring i arbetarklassen för att kunna leda en revolution till framgång. Men ansvaret för revolutionens misslyckande och blodbadet efteråt bärs av den socialdemokratiska ledningen som först och främst försvarade sina egna intressen och privilegier.

Varje år demonstrerar tiotusentals människor till minnet av Luxemburg och Liebknecht.

Även idag står de som symbol för kampglöd, mod och principfasthet. Mordet på de två socialisterna är en uppmaning till alla som idag kämpar mot orättvisor och förtryck att inte ge upp kampen för en bättre, en socialistisk värld.

Katja Raetz

Lästips:

Rosa Luxemburgs liv och kamp (Offensiv nr 581, 15 januari 2004)

Rosa Luxemburg: *Reformpolitik och socialism. Politiska skrifter i urval 1894-1913* (Arkiv förlag)

Sebastian Haffner: *Den tyska revolutionen 1918/19* (Bokförlaget Nya Doxa)

Leo Trotskij: [Oktoberrevolutionens lärdomar](http://marxistarkiv.se) (marxistarkiv.se)

Röster om Rosa Luxemburg – [en antologi] (Bokförlaget Röda rummet)

På engelska finns bl a:

The German Revolution 1918 (Socialism Today nr 123, November 2008)

Paul Frölich: *Rosa Luxemburg* (Pluto Press)

The German Revolution and the Debate on Soviet Power (Pathfinder)

Pierre Broué: *The German Revolution, 1917-1923* (Historical Materialism Book Series)